

TÂY NINH
180 năm
hình thành và phát triển
(1836 - 2016)

NĂM 2016

TỈNH

TÂY NINH

HUÂN CHƯƠNG SAO VÀNG
Phần thưởng cao quý của Đảng và Nhà nước
tặng nhân dân các dân tộc, cán bộ, chiến sĩ tỉnh Tây Ninh

LỜI GIỚI THIỆU

Năm 1698, chúa Nguyễn Phúc Chu sai Thống suất Chưởng cơ Nguyễn Hữu Cảnh vào kinh lược xứ Đàng Trong, lập xứ Đồng Nai làm huyện Phước Long, dựng dinh Trấn Biên, lập xứ Sài Gòn làm huyện Tân Bình, dựng dinh Phiên Trấn. Đến năm 1832, vua Minh Mạng đổi 5 trấn thời Gia Long: Phiên An, Biên Hòa, Vĩnh Tường, Vĩnh Thanh, Hà Tiên thành 5 tỉnh: Phiên An, Biên Hòa, Định Tường, Vĩnh Long, Hà Tiên và lập thêm tỉnh An Giang, hình thành 6 tỉnh gọi là “lục tỉnh Nam kỳ”. Đến năm 1836, tỉnh Phiên An đổi tên thành tỉnh Gia Định và cho lập thêm phủ mới với tên gọi Tây Ninh thuộc tỉnh Gia Định, gồm hai huyện Tân Ninh và Quang Hóa.

Như vậy, nếu tính từ năm 1698 đến nay, vùng đất Tây Ninh đã có lịch sử hình thành và phát triển hơn 300 năm. Và kể từ khi Tây Ninh chính thức trở thành một đơn vị hành chính cấp phủ năm 1836, đến năm 2016 tròn 180 năm.

Trong 180 năm hình thành và phát triển (1836 - 2016), với tinh thần đoàn kết, kiên cường trong đấu tranh, cần cù và sáng tạo trong lao động, nhân dân Tây Ninh đã gìn giữ và từng bước xây dựng quê hương ngày càng phồn thịnh.

Để quý độc giả trong và ngoài tỉnh hiểu thêm về lịch sử, vùng đất và con người Tây Ninh, Ban Tuyên giáo Tỉnh uỷ Tây Ninh phát hành quyển sách *Tây Ninh - 180 năm hình thành và phát triển (1836 - 2016)*, nhằm giới thiệu một cách khái quát, cô đọng nhất về quá trình hình thành vùng đất Tây Ninh, sự ra đời địa danh Tây Ninh; những chiến công hiển hách của quân và dân Tây Ninh trong hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ xâm lược; trong cuộc đấu tranh bảo vệ chủ quyền biên giới Tây Nam của Tổ quốc; Tây Ninh trong thời kỳ khắc phục hậu quả chiến tranh của những năm đầu mới giải phóng và Tây Ninh trong giai đoạn đổi mới, phát triển và hội nhập.

Quyển sách *Tây Ninh - 180 năm hình thành và phát triển (1836 - 2016)* được thực hiện trên cơ sở tổng kết các nội dung nghiên cứu của nhiều nhà sử học, nhà khoa học và giảng viên các trường đại học đã trình bày tại *Hội thảo khoa học Lịch sử Hình thành vùng đất Tây Ninh*, do Tỉnh uỷ Tây Ninh tổ chức vào tháng 01 năm 2012; các nguồn tư

liệu, hình ảnh, báo cáo chuyên môn của các sở, ban, ngành và các huyện, thành phố trong tỉnh; các ấn phẩm lịch sử, các bài viết, các tài liệu nghiên cứu khác có liên quan về Tây Ninh.

Ban Tuyên giáo Tỉnh uỷ xin chân thành cảm ơn các nhà sử học, nhà nghiên cứu, các cơ quan, đơn vị, cá nhân đã giúp đỡ, cung cấp những tư liệu cần thiết để hoàn thành nội dung quyển sách này.

Trong quá trình sưu tầm và biên tập, dù đã rất cố gắng nhưng chắc chắn không thể tránh khỏi những hạn chế, thiếu sót. Mong được sự thông cảm của quý độc giả. Với những nội dung thể hiện trong quyển sách này có thể đáp ứng phần nào nhu cầu tìm hiểu, khám phá vùng đất Tây Ninh tươi đẹp và giàu truyền thống cách mạng.

Rất mong nhận được những ý kiến đóng góp của quý độc giả.

Trân trọng!

BAN TUYÊN GIÁO TỈNH ỦY TÂY NINH

TỔNG QUAN TÂY NINH

Tây Ninh là tỉnh nằm ở miền Đông Nam bộ, phía Đông giáp các tỉnh Bình Dương và Bình Phước, phía Nam giáp Thành phố Hồ Chí Minh và tỉnh Long An, phía Tây và phía Bắc giáp Vương quốc Campuchia với đường biên giới dài 240km, với 02 cửa khẩu quốc tế là Mộc Bài và Xa Mát cùng 4 cửa khẩu chính, 10 cửa khẩu phụ. Tỉnh có hai trục lộ giao thông quan trọng là quốc lộ 22 và quốc lộ 22B.

Tây Ninh có 08 huyện và 01 thành phố thuộc tỉnh, tổng diện tích tự nhiên 4.032,61km², dân số 1.115.154 người (đến 31/12/2015). Trên địa bàn tỉnh hiện có 22 dân tộc sinh sống, trong đó, các dân tộc thiểu số có 17.887 người chiếm 1,63% dân số toàn tỉnh.

Nằm ở vị trí tiếp giáp với các địa phương có nền kinh tế phát triển nhanh, năng động, nhất là Thành phố Hồ Chí Minh - đầu tàu kinh tế phía Nam và tỉnh Bình Dương, Tây Ninh được xem là một tỉnh giữ vai trò quan trọng đối với sự phát triển của vùng kinh tế trọng điểm phía Nam. Bên cạnh đó, Tây Ninh là cửa ngõ giao thông đường bộ quan trọng sang Campuchia và các nước ASEAN. Do vậy, đây không chỉ là một đầu mối giao thương, trung chuyển hàng hoá, dịch vụ, du lịch, thương mại giữa các nước trong tiểu vùng sông Mê Kông, mà còn là một vị trí chiến lược về quốc phòng an ninh.

Tây Ninh có bề dày lịch sử đấu tranh cách mạng “trung dũng, kiên cường”, cùng cả nước đấu tranh chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ xâm lược.

Ngay trong những ngày đầu quân xâm lược Pháp đặt chân lên mảnh đất Tây Ninh, nhiều cuộc đấu tranh đã diễn ra gắn liền với tên tuổi của Lãnh binh Tòng, Khâm Tấn Tường, Trương Quyền... Sau khi Đảng Cộng sản Việt Nam thành lập, ánh sáng của Đảng truyền đến Tây Ninh và các cơ sở Đảng ở Giồng Nần, Quán Cơm, Phước Chỉ lần lượt hình thành. Dưới sự lãnh đạo của Đảng, phong trào cách mạng ở Tây Ninh ngày càng lớn mạnh, đến tháng Tám năm 1945, cùng với cả nước, Tây Ninh đã giành được chính quyền về tay nhân dân. Từ đó, Đảng bộ, nhân dân và quân Tây Ninh tiếp tục cuộc kháng chiến 9 năm đầy “gian lao mà anh dũng” đánh đuổi thực dân Pháp, bảo vệ chính quyền cách mạng, bảo vệ quê hương.

Trong 21 năm trường kỳ kháng chiến chống đế quốc Mỹ, Tây Ninh trở thành một trong những cái nôi, là căn cứ địa kháng chiến đầu não của cách mạng miền Nam. Tây Ninh là nơi trú đóng của Trung ương Cục miền Nam, Mặt trận Dân tộc giải phóng miền Nam Việt Nam, Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hoà miền Nam Việt Nam... Nhận được sự lãnh đạo trực tiếp của Trung ương, Tây Ninh chiến đấu oanh liệt, lập nhiều chiến tích lớn, góp phần cùng cả nước lần lượt đánh bại các chiến lược chiến tranh của đế quốc Mỹ, từ chiến lược chiến tranh một phía, chiến tranh đặc biệt, chiến tranh cục bộ đến Việt Nam hoá chiến tranh. Trong đó có thể kể đến thắng lợi của cuộc Đồng khởi vũ trang Tua Hai, mở đầu cho phong trào đồng khởi vũ trang ở miền Nam, phong trào Quyết tử giữ Gò Dầu, Vành đai diệt Mỹ Trảng Lớn, cũng như góp phần đánh bại hàng loạt cuộc càn của Mỹ - nguy, như: Mistiff, Hattisburg, Birmingham, Attelboro, đặc biệt là phản công đánh bại cuộc càn Junction City của đế quốc Mỹ, xứng danh là miền đất trung dũng, kiên cường.

Trải qua những năm tháng chiến tranh, Tây Ninh bị tàn phá nặng nề, 60/73 xã trong toàn tỉnh bị tàn phá hoàn toàn, đời sống nhân dân gặp nhiều khó khăn. Vết thương chiến tranh chưa kịp hàn gắn, Tây Ninh lại bước vào cuộc chiến đấu chống Pôn Pốt - Iêng Xary, bảo vệ chủ quyền biên giới Tây Nam của Tổ quốc, một cuộc chiến đấu không kém phần khó khăn, gian khổ và hy sinh. Sau khi giúp nước bạn Campuchia lật đổ chế độ diệt chủng

Pôn Pốt - Iêng Xary, thực hiện nhiệm vụ Trung ương giao, Tây Ninh vừa phải ra sức khôi phục kinh tế tỉnh nhà, vừa thất lưng buộc bụng chi viện sức người, sức của giúp tỉnh Kongpong Chàm (Campuchia) hồi sinh.

Dưới sự lãnh đạo sáng suốt của Đảng, bằng nỗ lực và quyết tâm của mình, Tây Ninh từng bước khắc phục hậu quả chiến tranh, khôi phục, phát triển sản xuất, kinh tế có bước phát triển vượt bậc, mọi mặt đời sống của nhân dân ngày càng được nâng cao.

Tây Ninh ngày nay là một vùng đất địa linh, có tiềm năng, lợi thế để phát triển kinh tế - xã hội, nhất là tiềm năng về du lịch với nhiều điểm tham quan lý tưởng và tỉnh đang đẩy mạnh đầu tư, khai thác, có thể kể đến một số điểm chính:

- Khu Di tích lịch sử - văn hoá và thắng cảnh Núi Bà Đen trải rộng trên diện tích 24 km², là một quần thể gồm 3 ngọn núi tạo thành, gồm: Núi Bà Đen, núi Heo, núi Phụng. Trong đó, núi Bà Đen là ngọn núi cao nhất Đông Nam bộ (986 mét) và từ lâu đã trở thành biểu trưng của tỉnh. Nhằm phục vụ nhu cầu tham quan, tín ngưỡng của du khách, ngoài hệ thống cáp treo vận hành năm 1998, năm 2013 tỉnh khai trương hệ thống cáp treo mới, công nghệ Châu Âu hiện đại, thời gian vận hành suốt tuyến rút ngắn hơn nhiều so với hệ thống cáp treo cũ. Tỉnh đã kêu gọi đầu tư thêm khu du lịch sinh thái Ma Thiên Lãnh trên quần thể khu di tích này.

- Quần thể Khu Di tích lịch sử Quốc gia đặc biệt Trung ương Cục miền Nam bao gồm ba phân khu: Khu Di tích lịch sử căn cứ Trung ương Cục miền Nam, Khu Di tích lịch sử căn cứ Mặt trận dân tộc Giải phóng miền Nam Việt Nam, Khu Di tích lịch sử căn cứ Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hoà miền Nam Việt Nam. Ở đây lại có Vườn Quốc gia Lò Gò - Xa Mát nên quần thể di tích vừa là điểm tham quan, du lịch gần gũi thiên nhiên, vừa là địa chỉ đỏ, nơi thực hiện các hoạt động về nguồn nhằm lưu giữ, giáo dục truyền thống cách mạng cho các thế hệ hôm nay và mai sau.

- Hồ Dầu Tiếng là hồ thuỷ lợi nhân tạo có qui mô lớn nhất nước và khu vực Đông Nam Á, với dung tích hồ chứa 1,58 tỉ m³ nước, diện tích lòng hồ ước tính rộng khoảng 27.000 ha nằm giữa 3 tỉnh Tây Ninh, Bình Dương và Bình Phước. Hồ Dầu Tiếng nằm trên thượng nguồn sông Sài Gòn, cách Thành phố Hồ Chí Minh hơn 100 km đường bộ. Nhiệm vụ chính của hồ là phục vụ nông nghiệp, công nghiệp, kết hợp dân sinh chống xâm ngập mặn, bảo vệ môi trường.

- Toà Thánh Cao Đài là Tổ đình của đạo Cao Đài Tây Ninh, đồng thời là một công trình kiến trúc đặc sắc, đáp ứng nhu cầu tín ngưỡng và tham quan của đồng bào trong và ngoài nước.

Có ưu thế được thiên nhiên ưu đãi về thổ nhưỡng, khí hậu ổn định, không gian xanh chiếm diện tích lớn, Tây Ninh luôn chú trọng phát triển kinh tế theo hướng bền vững, dựa trên thế mạnh kinh tế nông nghiệp, đặc biệt là cao su, mía, mì, đậu phộng; đẩy mạnh phát triển các lĩnh vực kinh tế xanh như thương mại - dịch vụ...

Cùng với đó, tỉnh rất quan tâm đầu tư phát triển kết cấu hạ tầng khu kinh tế, cửa khẩu,

tạo điều kiện phát triển kinh tế biên mậu. Kêu gọi, thu hút các nhà đầu tư vào đầu tư, khai thác ở các ngành, lĩnh vực kinh tế lợi thế, tiềm năng, như: công nghiệp tinh chế sản phẩm nông nghiệp; công nghiệp hỗ trợ, công nghiệp công nghệ cao.

Đến nay, Khu Công nghiệp Trảng Bàng, Khu Chế xuất Linh Trung III, Khu Công nghiệp Chà Là cơ bản đã được lấp đầy; Khu Liên hợp Công nghiệp - Đô thị - Dịch vụ Phước Đông - Bời Lời, Khu Công nghiệp Thành Thành Công thu hút nhiều dự án đầu tư quy mô lớn, công nghệ tiên tiến, tạo điều kiện thúc đẩy công nghiệp tỉnh phát triển. Các doanh nghiệp có sự quan tâm đầu tư đổi mới trang thiết bị, máy móc, công nghệ, nâng cao chất lượng, giá trị sản phẩm.

Phát huy truyền thống cách mạng của quê hương Tây Ninh trung dũng kiên cường, với những chiến công hiển hách của quân và dân Tây Ninh trong kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ xâm lược, Đảng bộ, chính quyền và nhân dân Tây Ninh không ngừng nỗ lực phấn đấu, tự lực, tự cường, đoàn kết, đổi mới trong xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Với vai trò lãnh đạo, điều hành năng động của cấp uỷ, chính quyền các cấp qua các thời kỳ; sự cần cù trong lao động sản xuất và cũng rất thân thiện, chất phác, gần gũi của người Tây Ninh là những nét văn hoá đặc trưng của vùng đất Đông Nam bộ, Tây Ninh ngày nay đang trở thành điểm đến lý tưởng của các nhà đầu tư và du khách trong và ngoài nước. Đảng bộ và nhân dân Tây Ninh luôn trân trọng, tự hào với truyền thống lịch sử vẻ vang của quê hương trung dũng kiên cường và đang ngày đêm viết tiếp nên những trang sử mới của một Tây Ninh trong thời kỳ đổi mới và hội nhập, thực hiện công nghiệp hoá, hiện đại hoá.

Trung tâm Thành phố Tây Ninh